

**Gminny Program
Opieki
nad Zabytkami
na lata 2010-2013**

Gminy Miejskiej Legionowo

Projekt po poprawkach

SPIS TREŚCI

1	WSTĘP.....	3
2	PODSTAWA PRAWNA	4
3	UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003 R.)	6
4	UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	13
5	UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	27
6	OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEN (ANALIZA SWOT).....	52
7	ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	54
8	INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIEJSKIEJ LEGIONOWO	59
9	ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	60
10	ZRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	61

1 WSTĘP

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada gminy obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Mówi o tym artykuł 87 ustawy. Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców.

Przyjęty przez Radę Miasta w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu prezydent miasta co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miasta. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2 PODSTAWA PRAWNA

Podstawą prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo są przepisy wynikające z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) Ustawa wprowadziła obowiązek sporządzania przez gminy gminnych programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 wymienionej ustawy, prezydent, burmistrz lub wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określiła główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

3 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003 R.)

3.1 Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad Zabytkami

Obowiązek sporządzania gminnych Programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

W myśl art. 87:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3.2 Definicje

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), przyjęto za ustawą następujące definicje:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3.3 Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Według zapisów art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,
 - d) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - e) cmentarzami,
 - f) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - g) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków. Art. 7 ustawy stanowi, iż formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

3.4 Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy

Obowiązki jednostek samorządowych określają zarówno przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), jak również ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 16 poz. 95 1568 z późn. zm.).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art.22, pkt.4 narzucającym obowiązek prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków, art.87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami, oraz w art.18 i 19 nakazujących uwzględnianie ochrony i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania.

Dodatkowo w artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte są szczegółowe określenia obowiązków samorządu dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.

W Ustawie o samorządzie gminnym, w rozdziale 2, określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Art. 6. 1. mówi, iż do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, nie zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7. 1. doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

4 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo, jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach:

- **Tezy do Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.**

W Tezach do Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajduje się szereg zapisów mających istotny wpływ na niniejszy dokument. Należą do nich zapisy określające cele Programu i zasady ochrony konserwatorskiej.

We wstępie do Tez określono główne cele programu, którymi jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Celem jest także stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony poprzez

wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1) Zasady primum non nocere (po pierwsze nie szkodzić);
- 2) Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- 3) Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- 4) Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- 5) Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- 6) Zasady odwracalności metod i materiałów,
- 7) Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą zarówno konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów - restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy,

właścicieli i użytkowników, w tym duchownych – codziennych konserwatorów zabytkowych świątyn.

W rozdziale 2 „Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami”, zagadnienia zostały opisane w sposób określający po pierwsze cel, a następnie kierunki działania. Dotyczy to w szczególności stanu zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych, stanu zabytków techniki, pomników historii, obiektów z Listy Dziedzictwa Światowego UNESCO, (dla tych tematów wspólnym jest utworzenie krajowej ewidencji w systemie cyfrowym oraz monitoring stanu i sposobów wykorzystania.), stanu służb konserwatorskich, stanu opieki nad zabytkami i wreszcie stanu uregulowań prawnych.

Rozdział 3 „Działania o charakterze systemowym” mówi o powiązaniu ochrony zabytków z polityką ekologiczną, dotyczącą ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa oraz o wypracowaniu strategii ochrony dziedzictwa i wprowadzeniu jej do polityk sektorowych.

W rozdziale 4 „System finansowania” omówione są aspekty stworzenia sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

W kolejnym, rozdziale 5 „Dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania” omówione jest dokumentowanie poprzez tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach oraz stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji; wypracowanie spójnego systemu dokumentowania badań, stanu zachowania oraz określania i certyfikacji wartości zabytkowych, wspólnego dla wszystkich typów zabytków; monitorowanie - poprzez gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa oraz ujednolicenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.

Rozdział 6 „Kształcenie i edukacja”, porusza fundamentalne zagadnienie stałej pracy nad wzrostem świadomości, dotyczącym wartości dziedzictwa kulturowego i jego ochrony w życiu i prawidłowym funkcjonowaniu społeczeństwa.

W rozdziale 7 „Współpraca międzynarodowa” opisane są zagadnienia mające na celu wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.

▪ **Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004–2013.**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo, jest zbieżny z głównymi zadaniami Programu Operacyjnego nr 9 „Dziedzictwo kulturowe”, do których należy intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego. Główne założenia Strategii dokumentu, wytyczające kierunki przy tworzeniu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami to m.in. działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, min. poprzez adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów poprzez wykorzystanie przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związane z ochroną i zachowaniem zabytków.

Beneficjentami Programu mogą być m.in. samorządowe instytucje kultury i jednostki samorządu terytorialnego. Zadania Programu będą realizowane poprzez:

- Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:

- o rewitalizacji historycznych obszarów miejskich;
 - o ochrony i zachowania krajobrazu kulturowego wsi;
 - o rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele inne niż kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów;
 - o rewaloryzacji i konserwacji zabytków budownictwa drewnianego;
 - o rewaloryzacji zabytkowych cmentarzy oraz renowacji, ochronie i zachowaniu miejsc pamięci i martyrologii w kraju i za granicą;
 - o prowadzenia badań archeologicznych i zabezpieczenia zabytków archeologicznych;
 - o konserwacji zabytków ruchomych (nie wchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów w kraju i zagranicą;
 - o dokumentowania zabytków (w tym badania naukowe i inwentaryzacja) w kraju i za granicą;
 - o zabezpieczenia przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych;
 - o ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.
- Priorytet 2. Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
 - o zakupy dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych;
 - o zakupy starodruków i archiwaliów;
 - o konserwacja i digitalizacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych w kraju i za granicą;
 - o wspieranie muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych;
 - o dofinansowanie wykonania kopii starodruków i inkunabułów.
- **Narodowy program kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004–2013 i Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Kultury i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego;**

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” wynika z Narodowego Planu Rozwoju (uchwalonego Ustawą z dn.20.04.2004 r. Dz. U. z 2004 r. nr 116, poz. 1206). Służy on do wdrażania Narodowej Strategii rozwoju Kultury w sferze dotyczącej opieki nad zabytkami. Jako uzupełnienie tych dokumentów, funkcjonuje również Sektorowy Program Operacyjny „Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego” przyjęty przez rząd we wrześniu 2005 roku.

Za cel strategiczny programu operacyjnego przyjęto tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności i znaczenia kultury, jako czynnika rozwoju społeczno - ekonomicznego. Cel ten będzie realizowany między innymi poprzez realizację priorytetów w zakresie ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, budowę i rozbudowę infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym, rozwój infrastruktury kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym oraz renowację i konserwację zabytków ruchomych.

W kontekście Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo najbardziej istotny jest ostatnie z wymienionych działań. Działanie ukierunkowane jest na projekty z zakresu ochrony ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu międzynarodowym, ogólnokrajowym i ponadregionalnym. Celem realizacji działania jest zachowanie dla przyszłych pokoleń ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego poprzez renowację, konserwację, a także zabezpieczenie przed zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem poza granice kraju. W ramach Działania do realizacji przewiduje się projekty infrastrukturalne o wartości powyżej 100 tys. euro. Wśród kwalifikujących się projektów są między innymi konserwacja i digitalizacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych; konserwacja innych zabytków ruchomych (nie wchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów; wspieranie rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych; zabezpieczenie przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych; tworzenie kompleksowych systemów informacji zabezpieczeń przed

nielegalnym wywozem dzieł sztuki przez granice oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Beneficjentami Programu mogą być między innymi jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, organizacje pozarządowe działające na zasadzie non-profit, kościoły i związki wyznaniowe oraz archiwa.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

- **Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020 (po aktualizacji w marcu 2006 r.);**

Kwestia opieki nad zabytkami jest traktowana w Strategii w szerszym kontekście tworzenia więzi lokalnych społeczności z zamieszkiwanym przez nią obszarem oraz tworzenia i pielęgnowania tradycji regionalnych, tzw. „małych ojczyzn”, na którą w polityce regionalnej Unii Europejskiej kładzie się bardzo duży nacisk. W dokumencie zdiagnozowano najważniejsze problemy w dziedzinie kultury i dziedzictwa kulturowego występujące na Mazowszu, są to:

- spadek liczby instytucji kultury pociągającego za sobą zmniejszenie oferty kulturalnej regionu;
- likwidacja znacznej liczby bibliotek w województwie;
- fakt znajdowania się licznie występujących w regionie zabytków w bardzo często w złym stanie technicznym, oraz postępująca eliminacja zabudowy drewnianej z krajobrazu kulturowego Mazowsza;
- brak promocji i małej wiedzy dotyczącej regionu oraz niewystarczającej identyfikacji mieszkańców z Mazowszem.

W związku z tym nacisk został położony głównie na promocję wizerunku województwa, której celem jest budowanie pozytywnych skojarzeń

związanych z jego wizerunkiem i propagowanie produktów charakterystycznych dla regionu. Kreowanie i promocja produktu regionalnego nie tylko przyczyni się do budowania i wzmacniania tożsamości i atrakcyjności regionu, ale także stanowić będzie ważny element jego promocji w wymiarze krajowym i europejskim. Województwo mazowieckie ze względu na swoje walory kulturowe, turystyczne i przyrodnicze ma ogromne możliwości promowania lokalnych, niepowtarzalnych produktów ściśle związanych ze środowiskiem geograficznym, kulturą oraz gospodarką regionu.

Przedstawione działania, w kontekście opieki nad zabytkami, będą w przeważającej mierze polegały na:

- Kształtowaniu tożsamości regionu oraz kreowania i promocji jego produktu, realizowanemu między innymi poprzez:
 - o ochronie i promocji, którymi powinny zostać objęte zespoły urbanistyczne i dziedzictwo drewniane (w tym miejscowości o charakterystycznej unikalnej drewnianej zabudowie letniskowej) położonej wzdłuż tzw. linii otwockiej), cenne krajobrazy kulturowe wsi i małych miast;
 - o promocji unikalnych zabytków architektury, miejsc pamięci narodowej oraz zamieszkania i pobytu wielkich twórców identyfikujących się z regionem;
 - o kreowaniu regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej.
- Promocji i zwiększania atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego realizowanej między innymi dzięki:
 - o wzmocnieniu dotychczasowych kierunków działań samorządu, propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie;
 - o rewitalizacji zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych;
 - o wsparciu tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych.

▪ **Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007 – 2013;**

W ramach RPO WM wspierane będą działania z zakresu ochrony i odnowy obiektów i zespołów zabytkowych lub historycznych służące poszerzeniu oferty turystycznej lub kulturalnej, w tym dotyczące renowacji, zabezpieczeniu przed zniszczeniem i kradzieżą adaptacji do nowych funkcji turystycznych lub kulturowych m.in. zespołów pałacowo-parkowych, zespołów fortyfikacyjnych, budowli i zespołów obronnych, obiektów sakralnych parków zabytkowych oraz obiektów przemysłowych.

Działania te będą realizowane w ramach Priorytetu VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji. Działanie 6.1. Kultura. W szczególności w grę wchodzi:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, modernizacja, adaptacja historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym:
 - o obiektów sakralnych,
 - o zespołów fortyfikacyjnych,
 - o budowli i zespołów obronnych,
 - o parków zabytkowych,
 - o obiektów przemysłowych;
- konserwacja zabytków ruchomych udostępnianych publicznie;
- zabezpieczenie zabytków przed zniszczeniem lub kradzieżą;
- digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego pod warunkiem powszechnego udostępnienia.

Beneficjentami mogącymi skorzystać z wsparcia w tym działaniu są m.in.:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- Jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- Instytucje kultury,
- Organizacje pozarządowe,
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,

- Podmioty działające w oparciu o zapisy Ustawy o partnerstwie publiczno – prywatnym.

Maksymalne wsparcie wynosi 85 % lub też wynika z właściwego rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego (w przypadku wystąpienia pomocy publicznej). Maksymalna wartość projektów w zakresie utrzymania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu regionalnym i lokalnym wynosi do 20 mln zł. Dla niektórych typów projektów maksymalna wartość projektu wynosi 4 mln zł, tj. dla projektów dotyczących:

- konserwacji zabytków ruchomych,
- rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie zasobów bibliotecznych, archiwalnych, filmowych oraz zasobów wirtualnych muzeów, galerii, fonotek, filmotek, cyfrowych bibliotek itp.,
- zabezpieczenia zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem oraz projektów realizowanych przez instytucje kultury państwowe i współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego, archiwa państwowe.

Kwestie opieki nad zabytkami, w szerszym kontekście, pojawiają się także w Priorytecie V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu. Działanie 5.2. Rewitalizacja miast. Wsparcie jest udzielane w ramach określonych przez uchwalony przez gminę lokalny program rewitalizacji, przy czym przedsięwzięcia planowane do realizacji powinny mieć charakter kompleksowy umożliwiający w dalszej perspektywie ożywienie społeczno-gospodarcze terenu. W ramach lokalnych programów rewitalizacji możliwe jest realizowanie działań w zakresie opieki nad zabytkami polegających na renowacji budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, m.in. zlokalizowanych w strefie ochrony konserwatorskiej, w tym prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu.

▪ **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego z dnia 7.06.2004 r.**

Plan został uchwalony przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą nr 65/2004 (Dz. Urz. Woj. Maz. nr 217z 28.08.2004r., poz.5811). W zakresie opieki nad zabytkami skupia się on na następujących zagadnieniach:

- Kształtowaniu tożsamości kulturowej Mazowsza poprzez pielęgnowanie i rozwój lokalnych, materialnych i niematerialnych dóbr kultury;
 - Potrzebie podnoszenia stanu świadomości społecznej w zakresie dziedzictwa historycznego, wspólnoty dziejów, tradycji;
 - Zobowiązaniu do ochrony i utrzymania zabytków, przy uwzględnieniu potrzeb współczesnego społeczeństwa (zgodnie z Konwencją w sprawie Ochrony zabytków Architektonicznych w Europie. Podpisaną w Cordobie w 1995 r.), co realizowane będzie dzięki:
 - o ochronie architektury drewnianej,
 - o ochronie zespołów architektoniczno –parkowych, jako obrazu historycznej struktury społecznej,
 - o uświadomieniu, iż współczesny zakres ochrony zabytków odbywa się w skali ponadjednostkowej, zawierającej budowle, dzieła, założenia i zespoły stanowiące przedmiot ochrony,
 - o zróżnicowanie potrzeb ochrony, z punktu widzenia przyrodniczego, kulturowo – zabytkowego, historycznego, turystyczno –wypoczynkowego, etc.
- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006 -2009 z dnia 19 grudnia 2005 roku.**
- W ramach prac nad Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami sformułowano cel strategiczny „Utrwalanie dziedzictwa kulturowego regionu w celu budowania tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej Mazowsza w kraju i za granicą w połączeniu z aktywizacją obywatelską i zawodową społeczności lokalnych; kreowanie turystycznych pasm przyrodniczo – kulturowych”. Na cel ten składają się cele operacyjne obejmujące szereg działań bezpośrednio dotyczących opieki nad zabytkami:
- Cel I. Zachowanie materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu.
 - o Działanie 1. Opieka nad zabytkami nieruchomymi – rozpoznanie i weryfikacja zasobów środowiska kulturowego.
 - o Działanie 2. Integracja systemów ochrony krajobrazu, przyrody i dziedzictwa kulturowego.
 - o Działanie 3. Eksponowanie zabytków o szczególnej wartości:

- ośrodków krystalizujących regionalny krajobraz kulturowy;
 - ważniejszych stanowisk archeologicznych;
 - zabytków ruchomych zwłaszcza wytworów sztuki czy rzemiosła ludowego.
- o Działanie 4. Zapobieganie degradacji zabytków:
 - wspieranie rewaloryzacji obiektów zabytkowych i działań służących opiece nad zabytkami,
 - opracowanie zasad współpracy samorządów: wojewódzkiego, gminnych i powiatowych przy realizacji zadań ochrony zabytków, zwłaszcza warunków i form współpracy z właścicielami zabytków;
 - opracowanie zasad postępowania w sytuacjach kryzysowych zagrożenia materialnego istnienia zabytków i ich wdrażanie; budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zabytków;
 - prowadzenie stałej współpracy z WUOZ w zakresie opracowania i monitorowania listy zabytków zagrożonych w istnieniu.
- o Działanie 5. Kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki poprzez przede wszystkim upowszechnianie standardów wytycznych do prac konserwatorskich, restauratorskich, zabezpieczających, ratowniczych i interwencyjnych.
- Cel II. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego wsi i miast historycznych.
 - o Działanie 1. Wypracowanie modelu wdrażania lokalnych programów rewitalizacji centrów małych miast historycznych.
 - o Działanie 2. Promowanie tradycyjnych wzorców lokalnej architektury.
 - o Działanie 3. Wspieranie rewitalizacji zespołów ruralistycznych i urbanistycznych.
- Cel III. Utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców.

- o Działanie 1. Kreowanie wyobrażeń na temat tożsamości historycznej i kulturowej mazowsza, z uwzględnieniem specyfiki lokalnej.
 - o Działanie 2. Wykorzystanie tożsamości i wartości dziedzictwa, jako elementu rozwoju regionalnego i lokalnego.
 - o Działanie 3. Wspieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z edukacją regionalną.
 - o Działanie 4. Wspieranie twórczości artystycznej, ludowej o znaczeniu lokalnym, regionalnym i ogólnonarodowym.
 - o Działanie 5. Promowanie najlepszych rozwiązań w zakresie realizacji programów edukacyjnych o historii regionu (np. W formie konkursów).
- Cel IV. Promocja walorów kulturowych mazowsza z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.
 - o Działanie 1. Opracowanie i wdrażanie systemu informacji o najcenniejszych zabytkach regionu, ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy, jako metropolii o znaczeniu europejskim.
 - o Działanie 2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększania dostępności dorobku kultury regionalnej.
 - o Działanie 3. Promocja kultury ludowej Mazowsza.
 - o Działanie 4. Wykorzystanie tożsamości kulturowej jako elementu marketingowego.
- Cel V. Zwiększanie dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych.
 - o Działanie 1. Kreowanie pasm (powiązań) przyrodniczo – kulturowych w województwie ze szczególnym uwzględnieniem szlaków nadrzecznych.
 - o Działanie 2. Wspieranie działań dotyczących komercyjnego wykorzystania obiektów zabytkowych na cele kulturalne, turystyczne i edukacyjne.
 - o Działanie 3. Opracowanie modelu wykorzystania zadań opieki nad zabytkami dla generowania nowych miejsc pracy.

Cele Programu mają być osiąganę poprzez realizację poszczególnych zadań. Wśród zadań mających bezpośredni wpływ na tworzenie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo, znajdują się między te realizowane na obszarze Pasma Wisły, obejmujące między innymi

- wsparcie działań samorządów lokalnych dotyczące utworzenia parków kulturowych m.in.:
 - o Legionowo – „Osiedle Kozłówka”,
 - o Nowy Dwór Maz. – twierdza Modlin – „Cytadela”,
 - o Sanniki – Park im. Fryderyka Chopina,
 - o Pacyna - Dolina Przysowy,
 - o Płock – Nadwiślański Bulwar Narodów i Kultur,
 - o Warszawa – Wilanowski Park Krajobrazowy
 - o oraz położonych w szczególności na terenach: Wyszogród, Czerwińsk, Góra Kalwaria, Czersk, Przyczółek Warecko – Magnuszewski, Solec n.Wisłą;
- wspieranie rewaloryzacji i rewitalizacji obiektów zabytkowych, stymulowanie aktywności ekonomicznej w zakresie usług turystycznych oraz wzmacnianie form ochrony przyrody w obrębie pasma.
- wspomaganie urządzenia szlaków turystycznych w ramach pasma;
- wsparcie działań związanych z adaptacją obiektów zabytkowych położonych w paśmie na cele turystyczne, kulturalne i oświatowe.

Oprócz tego do zadań realizowanych na terenie całego województwa, mających wpływa na kształt Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo zaliczają się:

- Opracowanie przy współpracy samorządów gminnych i powiatowych oraz administracji rządowej szczebla wojewódzkiego pełnej bazy danych przestrzennych o istniejących obiektach zabytkowych koniecznej przy realizacji planów i programów w celu zintegrowania w Systemie Informacji Przestrzennej.
- Wspomaganie i promowanie prac naukowych dotyczących inwentaryzacji i weryfikacji obiektów zabytkowych na terenach województwa mazowieckiego

- Wspieranie inicjatyw tworzenia bazy obsługi turystyki w obszarach cennego krajobrazu przyrodniczego i kulturowego
 - Wspomaganie rewaloryzacji cennych obiektów zabytkowych ze szczególnym uwzględnieniem zabytków Warszawy.
 - Uruchomienie i wdrażanie działań zmierzających do uznania za pomnik historii obiektów bądź zespołów zabytkowych krystalizujących regionalny krajobraz kulturowy.
 - Opracowanie listy obiektów, które powinny być wpisane do „Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kultury Objętych Ochroną Specjalną, na wypadek konfliktu zbrojnego.
 - Wsparcie renowacji i rewitalizacji obiektów zabytkowych
 - Opracowanie poradnika dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.
 - Stworzenie rezerwy celowej uruchamianej w sytuacji zagrożenia „istnienia” obiektu zabytkowego, celem doraźnego zabezpieczenia przed dewastacją (szczególnie dotyczy zabytków architektury drewnianej).
 - Utrzymanie i opieka nad zabytkami pozostającymi w zasobach województwa.
- **Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Legionowskiego na lata 2007 - 2013 (uchwała nr 49/IX/07 Rady Powiatu w Legionowie z dnia 28 czerwca 2007)**
- W Planie Rozwoju Lokalnego Powiatu Legionowskiego funkcjonuje Priorytet: W obszarze kultura – ochrona dziedzictwa kulturowego powiatu legionowskiego oraz poprawa infrastruktury kulturowej na terenie powiatu. Odnosi się on również bezpośrednio do opieki nad zabytkami poprzez realizację działania Remonty i oznakowania zabytkowych wnętrz i budowli o dużym znaczeniu kulturowym, przebudowa i adaptacje dużych kompleksów kulturalnych.

5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo wykazuje zgodność z celami wszystkich gminnych dokumentów strategicznych:

- **Zaktualizowana Strategia Rozwoju Gminy Miejskiej Legionowo do 2015 Roku (Uchwała Nr XIV/159/2007 Rady Miasta Legionowo z dnia 14 grudnia 2007)**

Działania wynikające z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo przyczyni się do realizacji misji Zaktualizowanej Strategii Rozwoju Gminy Miejskiej Legionowo do 2015 roku wpisując się w trwały rozwój społeczno – gospodarczy przy respektowaniu wymogów ochrony środowiska przyrodniczego i zachowaniu ładu przestrzennego, animując rozwój turystyki kulturalnej. Realizacja zadań Programu jest zgodna z:

- **Celem strategicznym sfery społecznej: Rozwój i modernizacja komunalnych zasobów mieszkaniowych oraz wzrost jakości świadczonych usług społecznych,**

oraz wynikającymi z niego:

- o Celem Operacyjnym: Zwiększenie zainteresowania mieszkańców miasta kulturą i ofertą kulturalną.

Należy dodać, iż w ramach tego celu realizowane jest zadanie realizacyjne: Remont budynku Miejskiego Ośrodka Kultury w Legionowie, ul. C.K. Norwida 10, rozszerzone w sensie rzeczowym o remont dwóch pozostałych budynków MOK.

- o Celem Operacyjnym: Modernizacja i remonty istniejących komunalnych zasobów mieszkaniowych,

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miejskiej Legionowo (Uchwała Nr VI/52/2007 Rady Miasta Legionowo z dnia 28 marca 2007)**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miejskiej Legionowo przedstawia uwarunkowania kulturowe w zakresie rozwoju przestrzennego miasta, jak również stanowi podstawowy dokument regulujący procedurę planistyczną w stosunku do obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego, jak również tych znajdujących się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W stosunku do obiektów wpisanych do rejestru zabytków przy pracach budowlanych zakazano zmiany wystroju i rytmu elewacji oraz geometrii dachu. Wszelkie prace związane z prowadzeniem robót budowlanych przy obiektach zabytkowych i w otoczeniu zabytków, a także zmiany przeznaczenia lub sposobu korzystania z zabytków wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. W stosunku do zabytkowej zieleni towarzyszącej budynkom mieszkalnym ustalono konieczność bezwzględnego zachowania roślinności wysokiej. Wszelkie prace związane z rekompozycją zieleni towarzyszącej obiektom zabytkowym wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Szczegółowy zakres ochrony obiektów ujętych w ewidencji zabytków studium nie precyzuje, ustalając, iż będzie on określony na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, jednak postuluje wprowadzenie strefy ochrony konserwatorskiej dla historycznego układu przestrzennego garnizonu w Jabłonnej. Studium jednoznacznie ustala, iż powyższe zasady powyższe są wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

- **Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Legionowa (Uchwała Nr XLI/492/2001 Rady Miasta Legionowo z dnia 10 października 2001)**

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Legionowa określa szczegółową procedurę planistyczną w zakresie obiektów zabytkowych. Uchwałą Nr XLI/492/2001 wprowadzono w stosunku do obszarów

konserwatorskich stref obserwacji archeologicznych i stanowisk archeologicznych szereg obowiązków. Należą do nich między innymi:

- Konieczność uzgadniania przez Urząd Miasta z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (na etapie ustalania warunków zabudowy i zagospodarowania terenu) - wszelkich działań związanych ze zmianami w użytkowaniu terenu i planowanymi inwestycjami (kubaturowymi, drogowymi, liniowymi - związanymi z robotami ziemnymi oraz związanymi z eksploatacją kruszywa).
- Możliwość dopuszczenia do realizacji inwestycji w granicach stanowisk archeologicznych, po przeprowadzeniu uzgodnień i ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających zamierzone działania inwestycyjne.
- Konieczność zapewnienia stałego nadzoru archeologicznego przy wszelkich robotach.
- Konieczność uwzględniania sezonowego charakteru prac archeologicznych, które mogą być prowadzone wyłącznie od maja do września, podczas planowania działań inwestycyjnych.

W toku prac Lokalnym Programem Rewitalizacji Miasta Legionowo Miejscowy Plan Zagospodarowania został zmieniony Uchwałą Rady Miasta Legionowo Nr XXIII/291/2008 z dnia 3 września 2008 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Legionowa.

Wprowadzono w niej ustalenia dotyczące zasad ochrony zabytków znajdujących się na terenie objętym zmianą.

▪ **Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Legionowo na lata 2007 - 2025 (Uchwała Nr XIII/154/2007 Rady Miasta Legionowo z dnia 18 listopada 2007)**

Lokalny Plan Rewitalizacji przewiduje szereg działań związanych z renowacją obiektów zabytkowych i obiektów kultury. Należą do nich:

- Zadanie inwestycyjne C5: Renowacja drewnianego budynku kasyna wojskowego ul. Zegrzyńska,

- Zadanie Inwestycyjne C 60: Modernizacja wewnętrznego systemu komunikacyjnego i zagospodarowanie terenów zielonych osiedla Kozłówka,
- Zadanie inwestycyjne E3: Generalny remont budynku Muzeum Historycznego w Legionowie wraz z budową pawilonu wystawowego i odtworzeniem terenów zielonych,
- Zadanie inwestycyjne E4: Remont budynku Miejskiego Ośrodka Kultury w Legionowie ulica C.K. Norwida 10,
- Zadanie inwestycyjne F2: Renowacja zabytkowego budynku mieszkalnego - ulica Reymonta 24.

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Zarys historii i krajobraz kulturowy gminy

Najstarsze ślady pobytu ludzkości na terenach dzisiejszego powiatu legionowskiego należy wiązać z archeologiczną kulturą świderską, tzn. z okresem schyłkowego paleolitu. Ślady pobytu tych koczowniczych myśliwych polujących głównie na stada reniferów można odnaleźć na otaczających Legionowo wydmach. W okolicach Łajsk, Wieliszewa i Komornicy, również na suchych, wydmych terenach znajduje się duże nagromadzenie stanowisk archeologicznych z epoki mezolitu (kultura komornicka) i neolitu. Podobny typ osadnictwa był również charakterystyczny dla wczesnej epoki brązu, gdzie pozostałości kultury trzcinieckiej znajdują się w wielu miejscach wokół Legionowa. Osadnictwo epoki brązu i wczesnej epoki żelaza reprezentuje kultura łużycka. Ma ona charakter typowo rolniczy i zajmuje tereny niższe, bliżej cieków wodnych. Ślady osadnictwa łużyckiego są potwierdzone już na terenie samego Legionowa. Epoka żelaza to przede wszystkim kultura przeworska i badane przez Muzeum Historyczne cmentarzysko w Legionowie, tym razem w obrębie samego miasta, na terenie Centrum Szkolenia Policji. Aktualnie odkryto na nim ponad 100 grobów. Większość z nich było bogato wyposażonych w broń i przedmioty codziennego użytku. Stanowiska tej kultury można znaleźć w bezpośrednim sąsiedztwie Legionowa jak i na terenie całego powiatu

legionowskiego. Średniowiecze jest stosunkowo słabo reprezentowane. Są jednak poświadczane nieliczne ślady osadnictwa z tego okresu na terenie Legionowa (jama średniowieczna odkryta na cmentarzysku przeworskim na terenie CSP). Osadnictwo średniowieczne reprezentowane jest przede wszystkim przez grodzisko i osadę podgrodową w Serocku oraz osadę i cmentarzysko z Nieporętu.

Nowożytna historia Legionowa rozpoczyna się w 1877 roku, kiedy to w dobrach rodu Potockich oddano do użytku stację kolejową klasy IV - Jabłonna (w 1934 roku nazwano ją Legionowem). Przygotowania do wybudowania linii kolejowej i utworzenia stacji, Towarzystwo Drogi Żelaznej Nadwiślańskiej rozpoczęło już na początku lat 70-tych XIX wieku. Przeznaczeniem linii było połączenie rosyjskich twierdz: Modlina, Warszawy i Dębina oraz transport podolskiego zboża do portów nadbałtyckich. Drewniana stacja Jabłonna była jedną z dwudziestu czterech stacji na całej linii nadwiślańskiej od Kowla do Mławy. Ostatnim jej reliktem w Legionowie jest drewniana budka dróżnicza z 1877 roku, stojąca przy tzw. starym trakcie na Kozłowie.

Przy stacji kolejowej, która stała się podstawowym czynnikiem miastotwórczym, już od początku lat 80. XIX wieku zaczęło kształtować się letnisko Gucin. Powstało w obrębie obecnych ulic Piłsudskiego - Kościuszki - Warszawskiej. Nazwa letniska wywodzi się od imienia Augusta hr. Potockiego, nazwanego potocznie Guciem. Hrabia żyjący w latach 1847 - 1905 rozparcelował część dóbr położonych przy stacji z przeznaczeniem na działki. W 1885 roku na terenie letniska liczącego 49 morgów 28 prętów wzniesiono pięć drewnianych willi.

Z Rejestru Pomiarowego Dóbr Jabłonna wynika, że poza Parkiem Gucin na terenie przyszłego Legionowa istniały także Folwark Kozłówka (8 mórg 55 prętów), osada gajowego Bukowiec, folwark i ogród warzywny Ludwisin. Tereny późniejszej III Parceli w 1885 roku nosiły miano Gór Suwałnych, a to ze względu na liczne przesuwające się wydmy.

Poza koleją i letniskiem istotnym czynnikiem miastotwórczym okazał się garnizon rosyjski, którego początki sięgają 1892 roku. Wówczas władze carskie wykupiły od Augusta hr. Potockiego tereny leżące na północ od stacji kolejowej. W tym samym

roku przystąpiono do budowy kilkudziesięciu drewnianych koszarowców. Intensywne tempo prac pozwoliło już jesienią 1892 roku sformować w Jabłonce dwa rezerwowe pułki piechoty: 192 Drohiczyński i 193. Wawerski. Drugi zasadniczy etap rozbudowy legionowskiego garnizonu przypada na 1897 rok. W pobliżu folwarku Kozłówka wzniesiono wówczas murowany kompleks koszarowy dla 4. Batalionu Kolejowego. 25 marca 1899 roku koszarom położonym przy stacji Jabłonna car Mikołaj II nadał nazwę Obóz Feldmarszałka Hurki. Na początku XX wieku garnizon liczył około 4 tysiące stałej załogi. Zamieszkiwała ona około 120 budynków, które tworzyły zwartą zabudowę typu miejskiego. Czwartym czynnikiem miastotwórczym była Huta Szkła Jabłonna. Zakład powstał w 1897 roku. Produkowano w nim głównie butelki do piwa. Na początku XX wieku huta zatrudniała około 60 osób.

Wydarzenia z lat 1877-1918 zdeterminowały rozwój przestrzenny przyszłego Legionowa. Cechą wspólną letniska, koszar i huty szkła było położenie w bezpośrednim sąsiedztwie stacji kolejowej. Tu też należy doszukiwać się załączków terytorialnych przyszłego Legionowa.

Lata 1918 -1939 to okres dynamicznego rozwoju cywilnej części Legionowa. Proces parcelacji dóbr Maurycego hr. Potockiego (syna Augusta) rozpoczęty w 1925 roku przekształcił dotychczasowe tereny leśne w ogromny plac budowy. Osada parcelacyjna "Jabłonna Legionowa" w latach 20-tych i 30-tych objęła około 3 tysiące działek. W latach 1925-1931 wybudowano około 1300 budynków drewnianych. Liczba ludności wzrosła w tym okresie z 658 do 8856 osób.

Wobec tak ogromnego wzrostu liczby ludności i budynków mieszkalnych stało się oczywiste, że osada powinna usamodzielnic się administracyjnie. Stało się to 17 marca 1930 roku, kiedy Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu nadał osiedlu Legionowo status samodzielnej gminy wiejskiej z miejskim systemem finansowania. W skład gminy Legionowo weszły koszały z poligonem (obecne osiedle Piaski i jednostka wojskowa), osada parcelacyjna Jabłonna Legionowa, Wieś Cegielnia oraz folwark Ludwisin. Utworzenie samodzielnej gminy pozwoliło mieszkańcom Legionowa uregulować życie społeczne osiedla. W grudniu 1933 roku arcybiskup Aleksander Kakowski erygował parafię pod wezwaniem św. Jana Kantego. Rok później z inicjatywy proboszcza parafii ks. Anatola Sałagi

zlokalizowano cmentarz. W latach 30. XX wieku w Legionowie funkcjonowały poczta, cztery szkoły powszechne, szkoła handlowa, Państwowy Instytut Meteorologii, Towarzystwo Miłośników Osiedla, Związek Legionistów. Nieco inaczej toczyło się życie garnizonu. W 1919 roku w koszarach odtwarzano kadry niepodległego Wojska Polskiego przede wszystkim 1 i 2 Pułku Piechoty im. Legionów Polskich. Na cześć czynu legionowego generał Bolesław Roja nadał koszarom w Jabłonnie nazwę Legionowo, nawiązując do osady polowej Legionów Polskich istniejącej na Polesiu Wołyńskim. Dzięki temu gen. Roja uchodzi za "ojca chrzestnego" nazwy naszego miasta. W czasie Bitwy Warszawskiej w sierpniu 1920 roku z legionowskich koszar wyszła pod Radzymin 10 Dywizja Piechoty, która przeważała szalę zwycięstwa na stronę polską.

Po zakończeniu działań wojennych w garnizonie zakwaterowano trzy jednostki: 1. Dywizjon Pociągów Pancernych, 2. Batalion Mostów Kolejowych oraz 2. Batalion Balonowy. Szczególnie znany był ostatni oddział. Jego piloci, mieszkańcy Legionowa Franciszek Hynek, Zbigniew Burzyński, Władysław Pomaski kilkakrotnie wygrali prestiżowe zawody balonowe o puchar im. Gordona Bennetta. Sukcesy były możliwe dzięki balonom produkowanym w legionowskiej Wytwórni Balonów i Spadochronów. W 1935 roku zakład odwiedził światowej sławy pilot i naukowiec, profesor August Piccard. Zapoznał się tu z osiągnięciami polskich pilotów w lotach na wysokość. W 1938 roku mjr Stanisław Mazurek i inż. Józef Paczosa zaprojektowali największy balon świata "Gwiazdę Polski". Jego start na wysokość 30 km zaplanowali w Dolinie Chochołowskiej. Niestety pożar balonu uniemożliwił pokonanie międzynarodowego rekordu wysokości, który ówczesnie wynosił 30 km. Swoisty koloryt nadawali osadzie oficerowie pancerniacy. W garnizonie stacjonowało 5 pociągów pancernych. We wrześniu 1939 roku wzięły one ofiarny udział w wojnie obronnej. W okresie międzywojennym o charakterze Legionowa decydowały przede wszystkim dwa czynniki: niewielka odległość od Warszawy, dogodna komunikacja i bliskie położenie miasta w sąsiedztwie rozległych lasów, co spowodowało rozwój budownictwa letniskowego, lokalizacja garnizonu wojskowego, na rzecz którego pracowały Centralne Zakłady Balonowe i Obserwatorium Aerologiczne PIM.

We wrześniu 1939 roku Legionowo było położone cieniu walk o twierdzę Modlin. 13 września do osady wkroczyły pierwsze jednostki hitlerowskie. Okres okupacji w

pamięci mieszkańców zapisał się przede wszystkim wspaniałą postawą nauczycieli tajnego nauczania, ofiarnymi walkami żołnierzy Armii Krajowej Rejonu I Marianowo-Brzozów VII Obwodu podczas powstania na terenie Legionowa (1-4 sierpnia 1944 roku) oraz pacyfikacja miejscowego getta. 28 października 1944 roku do Legionowa wkroczyły pierwsze oddziały radzieckiej 47 Armii.

Według danych z lipca 1946 roku osada liczyła 9860 mieszkańców. Na jej terenie funkcjonowało 160 sklepów, 38 warsztatów i 14 małych zakładów rzemieślniczych. Lata 1949 - 1952 stały się drogą do uzyskania przez Legionowo praw miejskich. Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów Józefa Cyrankiewicza z 3 maja 1952 roku osadzie został nadany ustrój miejski. W granice miasta zostały włączone także dwie gromady Bukowiec oraz Łajski - Grudzie.

W 1974 roku opracowano plan zagospodarowania przestrzennego Legionowa, uwzględniający budowę fabryki domów w Łajskach i budowę "Osiedla Jagiellońska" dla 15 tysięcy mieszkańców. Obecnie w zasobach Legionowskiej Spółdzielni Lokatorsko - Własnościowej mieszka około 25 tys. mieszkańców. Wraz z budową kolejnych osiedli mieszkaniowych liczba ludności niemal się podwoiła z 21,8 tys. w 1975 roku do 40 tys. w 1980 roku.

Po II wojnie światowej reaktywowano Warsztaty Remontowe Spadochronów, które z czasem przekształciły się Zakłady Sprzętu Technicznego i Turystycznego "Aviotex". W 1983 roku na balonie Polonez wyprodukowanym w legionowskiej wytwórni polska załoga zwyciężyła w zawodach o Puchar im. Gordona Bennetta. Z innych zakładów przemysłowych należy wymienić Mazowieckie Zakłady Wapienno-Piaskowe działające od 1959 roku, Przedsiębiorstwo Przetwórstwa Blach "Bistyp" oraz Fabrykę Domów.

Od chwili zakończenia II wojny światowej Legionowo stało się ważnym garnizonem wojskowym i milicyjnym. Od 1945 roku kwaterowało tu dowództwo 1. Warszawskiej Dywizji Zmechanizowanej. Ponadto funkcjonowała tu Wyższa Szkoła Oficerska Ministerstwa Spraw Wewnętrznych im. Feliksa Dzierżyńskiego, która po przekształceniach ustrojowych w 1990 roku stała się Centrum Szkolenia Policji.

W 1980 roku w Legionowie powstał lokalny Komitet "Solidarności" działający w ramach Regionu Mazowsze. W okresie stanu wojennego legionowska "Solidarność" przygotowywała ulotki, wykonywała napisy na murach. W Legionowie retransmitowano także audycje radia Solidarność i programy zakłócające Dziennik Telewizyjny. Schronieniem dla legionowskich opozycjonistów stał się kościół "na górze", gdzie ks. prałat Józef Schabowski organizował co miesięczne msze św. w intencji ojczyzny. Dzięki podziemnej "S" docierała do legionowskich przychodni pomoc medyczna.

Z dniem 16 grudnia 1987 roku Legionowo zostało wpisane do urzędowego rejestru miast prezydenckich, gdyż przekroczyło liczbę 50 tysięcy mieszkańców.

Po zmianach ustrojowych w 1989 roku Legionowo stało się w pełni samorządną gminą. Jednym z elementów budowania tożsamości lokalnej były inicjatywy związane z upowszechnieniem historii Legionowo i budowaniem wokół niej tożsamości lokalnej. Do ważniejszych inicjatyw w tym względzie zaliczyć można:

- odsłonięcie 3 maja 1992 roku przy ul. Słonecznej 7 tablicy upamiętniającej płk Romana Kłockowskiego – dowódcy I Rejonu Marianowo-Brzozów VII Obwodu AK,
- nadanie 8 maja 1994 roku Szkole Podstawowej Nr 7 imienia Obwodu „Obroża” AK,
- odsłonięcie w 1994 roku na Rondzie Armii Krajowej Pomnika Polski Walczącej 1939-1944, 1994-1989,
- odsłonięcie 22 kwietnia 1995 roku tablicy upamiętniającej Jerzego Siwińskiego, oficera AK zamordowanego przez hitlerowców patrona Zespołu Szkół Zawodowych przy ul. Targowej 73,
- wręczenie 16 września 1995 roku sztandaru żołnierzom AK i Rejonu VII Obwodu „Obroża”,
- wręczenie 14 października 1995 roku sztandaru 1 Legionowskiemu Batalionowi Dowodzenia ufundowanego przez społeczeństwo miasta Legionowa,
- rewindykacja i poświęcenie 24 marca 1996 roku dzwonu „Józef” z 1935 roku, pochodzącego z legionowskiej kaplicy garnizonowej,

- przekazanie 24 września 1998 roku mieszkańcom Legionowa Parku im. Jana Pawła II wraz z obeliskiem upamiętniającym dwudziestolecie pontyfikatu Papieża – Polaka,
- otrzymanie w 1997 roku w uznaniu postawy społeczności Legionowa w okresie II Wojny Światowej pamiątkowego medalu „IV Wieki Stołeczności Warszawy” przez miasto,
- odsłonięcie 17 września 2000 roku tablicy pamiątkowej por. AK Wandy Tomczyńskiej, Honorowego Obywatela Miasta Legionowa,
- odsłonięcie 19 października 2000 roku symbolicznej kwatery żołnierzy AK zmarłych w obozie nr 270 NKWD w Borowiczach w obecności byłego Prezydenta RP na Uchodźstwie Ryszarda Kaczorowskiego,
- powołanie 11 listopada 2001 roku Zbiorów Historycznych Miasta Legionowa przy ul. Mickiewicza 23,
- przekształcenie 1 sierpnia 2006 roku Zbiorów Historycznych Miasta Legionowo w Muzeum Historyczne w Legionowie,
- odsłonięcie 4 września 2006 roku tablicy pamięci generała Bolesława Roi, ojca chrzestnego nazwy Legionowo,
- odsłonięcie 21 października 2007 roku tablicy pamięci księdza prałata płk Jana Mrugacza,
- nadanie 30 maja 2008 ulicy imienia płk Franciszka Hynka,
- nadanie 30 sierpnia 2008 podczas uroczystej sesji Rady Miasta Legionowo tytułów Honorowego Obywatela Miasta Legionowo Teofili Bojkowskiej i Zygmunтови Pryszmontowi, oraz tytułów „Zasłużony dla Legionowa” Leszkowi Czerniakowi, Cezariuszowi Kalinowskiemu, Markowi Niewiadomskiemu, Tadeuszowi Szulcowi i Włodzimierzowi Zielińskiemu,
- nadanie 30 maja 2009 podczas uroczystej sesji Rady Miasta Legionowo tytułów Honorowego Obywatela Miasta Legionowo Arturowi Żmijewskiemu oraz tytułu „Zasłużony dla Legionowa” Jackowi Szczepańskiemu,
- uroczyste wręczenie sztandaru 1 Legionowskiemu Batalionowi Zaopatrzenia im. płk Juliana Sielewicza, odsłonięcie zrekonstruowanego pomnika żołnierzy 2 Pułku Saperów Kolejowych,
- odsłonięcie 1 sierpnia 2009 roku tablicy pamiątkowej zasłużonej dla Legionowa rodziny Rykaczewskich.

5.2.2 Zabytki nieruchome

Na terenie miasta Legionowa najliczniejszą grupę obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków są zachowane budynki dawnego garnizonu carskiego. Pozostałe obiekty stanowią murowane i drewniane wille powstałe głównie w okresie międzywojennym.

Kolejną grupą obiektów zabytkowych są budynki i budowle wpisane są do wojewódzkiej ewidencji zabytków, jak liczne budynki mieszkalne, ze szczególnym uwzględnieniem zabudowy drewnianej jak również cmentarz rzymsko – katolicki i przedwojenny zespół budynków Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej.

Na terenie gminy funkcjonuje spora grupa obiektów cennych historycznie nie objętych dotąd opieką. Są to przede wszystkim pozostałości zabudowy drewnianej, kapliczki, jak również obiekty kultury.

5.2.3 Zabytki archeologiczne

Muzeum Historyczne w Legionowie od momentu powstania, tj. od 1 sierpnia 2006 r. posiada w swojej strukturze Dział Naukowo-Historyczny, a w nim komórkę archeologiczną. Stawiając sobie za cel popularyzację archeologii, jako odrębnej dziedziny nauki oraz zapoznanie społeczności lokalnej z, jak się okazuje, bogatą przeszłością regionu Muzeum postawiło nie tylko aspekt ekspozycyjny lecz również na, nie mniej istotną, problematykę badań naukowych i ochronę dziedzictwa archeologicznego na terenie Legionowa, powiatu legionowskiego i okolic. Taki zakres zainteresowań tą dziedziną podyktowany jest faktem ścisłych powiązań stanowisk archeologicznych tworzących mikroregiony i regiony osadnicze, które siłą rzeczy nie są ograniczone obecnym podziałem administracyjnym.

Na terenie powiatu legionowskiego zaewidencjonowanych jest ponad 400 stanowisk archeologicznych i kilkanaście Konserwatorskich Stref Archeologicznych. Daje to wyobrażenie o skali problemów związanych z ich instytucjonalną ochroną a jednocześnie mówi o możliwościach poznawczych. Stanowiska te pod względem ich chronologii reprezentują wszystkie epoki; od schyłku paleolitu aż po późne średniowiecze i czasy nowożytne.

Na terenie gminy Legionowo zaewidencjonowane i wpisane do gminnego planu zagospodarowania przestrzennego jest jedno duże stanowisko archeologiczne w okolicy ul. Grudzie (AZP 53-66/...). Jest to osada kultury przeworskiej rozpoznana w trakcie badań powierzchniowych. Była fragmentarycznie badana (badania inwestycyjne przed budową domów jednorodzinnych). Ponadto zwydmiony teren wokół Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Legionowie (dawny PIM) objęty jest ochroną konserwatorską, tzw. Konserwatorską Strefą Archeologiczną z uwagi na zarejestrowane tam rozproszone ślady osadnictwa starożytnego.

Nowo odkrytym i w związku z tym nieobjętym ochroną poprzez wpisanie do gminnego planu zagospodarowania przestrzennego, jest stanowisko nr AZP 53-66/108 – cmentarzysko kultury przeworskiej na terenie Centrum Szkolenia Policji w Legionowie. Stanowisko to badane jest od września 2008 r. przez Muzeum Historyczne w Legionowie a zabytki z niego pochodzące stanowią podstawę zbiorów archeologicznych Muzeum.

5.2.4 Zabytki w zbiorach muzealnych i inne zabytki ruchome

Zabytkami muzealne i inne zabytki ruchome są gromadzone w Zbiorach Muzeum Historycznego w Legionowie. Powstały one w wyniku darów od mieszkańców miasta i instytucji przekazywanych w latach 2001 – 2006 do Zbiorów Historycznych miasta Legionowo oraz od 2006 r. do powstałego na ich bazie Muzeum Historycznego w Legionowie

Zasób Muzeum składa się głównie z obiektów historycznych, które stanowią 55 % ogólnego zasobu, Są to przede wszystkim dokumenty, zdjęcia, przedmioty związane z historią dawnej Szkoły Podstawowej nr 3, zakładu „Aviotex”, pamiątki życia rodzin legionowskich, dokumenty działalności kombatanckiej środowiska żołnierzy Armii Krajowej, rozwoju miasta. Najbogatszy jest tu zbiór dotyczący działalności środowiska kombatanatów Rejonu I VII Obwodu Armii Krajowej w Legionowie zarówno w okresie okupacji jak i działalności powojennej na rzecz upamiętnienia czynu bojowego mieszkańców Legionowa i powiatu legionowskiego. Ważne są tu materiały związane z Honorowymi Obywatelami miasta Legionowo.

Bardzo obszerny jest zbiór związany z historią szkoły nr 3, przez pryzmat którego można śledzić rozwój placówek oświatowych na terenie miasta, historię mieszkańców, postać zasłużonego patrona, wieloletniego dyrektora – Tadeusza Wardenckiego. Interesujący jest również zasób dokumentów związanych z nieistniejącym już a znanym wcześniej w Polsce zakładem „Aviotex” produkującym między innymi namioty turystyczne i spadochrony wojskowe.

Na zasób militarny składają się przede wszystkim zdjęcia, dokumenty, elementy umundurowania i destrukty broni związane z funkcjonowaniem w okresie przedwojennym 2. Batalionu Balonowego, Wojskowej Wytwórni Balonów i Spadochronów, 2. Batalionu Mostów Kolejowych, 1. Dywizjonu Pociągów Pancernych, pamiątki uczestników Powstania Warszawskiego w Legionowie, pamiątki wojennej i powojennej służby żołnierzy 1. Dywizji Zmechanizowanej oraz pamiątki działań wojennych prowadzonych w obszarze powiatu legionowskiego w okresie I a szczególnie w II wojny światowej. Szczególne znaczenie mają tu dyplomy, zdjęcia, legitymacje, świadectwa związane z jednostkami technicznymi, unikatowymi w skali armii II Rzeczypospolitej a zwłaszcza związane z 2 Batalionem Balonowym i Wojskową wytwórnią Balonów i Spadochronów. Destrukty broni poddane zostały rekonstrukcji i stanowią stały element ekspozycji.

Zabytki techniki związane są z funkcjonowaniem w okresie międzywojennym Zakładu Mechanicznego „Podkowa”, Huty Szkła oraz wykorzystywaniem ich przez mieszkańców w warunkach domowych. Cennym jest zbiór butelek z Huty Szkła z logo browarów z terenu II Rzeczypospolitej oraz elementy produkcji Zakładu Mechanicznego „Podkowa” w postaci hacel, szkła optycznego

Zabytki etnograficzne to przedmioty codziennego użytku z okresu międzywojennego używane w rodzinach legionowskich. Wśród ciekawszych eksponatów znajduje się maszyna do szycia z początku XX w., beczka carska z końca XIX w. browaru „Dojlidy” oraz część porcelanowej zastawy wykorzystywanej w kasynie wojskowym 2. Batalionu Balonowego

Zabytki zgromadzone w Muzeum eksponowane są na wystawach stałych: „Korzenie miasta”, „Dzieje militarne ziem powiatu legionowskiego”, „Wandalowie- cmentarzysko kultury przeworskiej w Legionowie”. Co roku organizowane są 2- 3 wystawy czasowe z wykorzystaniem obiektów znajdujących się w archiwum i magazynie oraz użyczane innym Muzeum i podmiotom.

5.2.5 Dziedzictwo niematerialne

W zakres przestrzeni kulturowej Legionowa wchodzi niewątpliwie miejsca pamięci narodowej licznie reprezentowane na terenie Legionowa. Należą do nich:

- Tablica pamięci Żołnierzy Armii Krajowej Rejonu Marianowo – Brzozów w Legionowie VII Obwodu „Obroza” – kościół parafialny p.w. św. Jana Kantego przy ulicy Ks. Skorupki;
- Tablica pamięci kapelana Armii Krajowej i Szarych Szeregów księdza kapitana Wacława Szelenbaumaps. „Bonus”, rozstrzelanego przez hitlerowców w czasie Powstania Warszawskiego – kościół parafialny p.w. św. Jana Kantego przy ulicy Ks. Skorupki;
- Tablica pamięci harcerzy - żołnierzy Szarych Szeregów hufca Legionowo „Rój Tom” uczestników walk o niepodległość 1939 – 1945 – kościół parafialny p.w. św. Jana Kantego przy ulicy Ks. Skorupki;
- Tablica pamięci dr med. mjr Franciszka Michała Amałowicza, dowódcy I Rejonu Marianowo – Brzozów w latach 1941 - 1942 – kościół parafialny p.w. św. Jana Kantego przy ulicy Ks. Skorupki;
- Tablica pamięci 48 obywateli Legionowa rozstrzelanych przez hitlerowców w Palmirach w dniu 26 lutego 1940 – kościół garnizonowy cywilno – wojskowy parafii p.w. św. Józefa Oblubieńca NMP przy ulicy Piłsudskiego 5;
- Tablica pamięci poległych żołnierzy I Warszawskiej Dywizji Zmechanisowanej im. Tadeusza Kościuszki w walkach o niepodległość – kościół garnizonowy cywilno – wojskowy parafii p.w. św. Józefa Oblubieńca NMP przy ulicy Piłsudskiego 5;
- Tablica pamięci Sybiraków, ofiar caratu i władz sowieckich – wojskowy parafii p.w. św. Józefa Oblubieńca NMP przy ulicy Piłsudskiego 5;
- Dzwon „Józef” ufundowany w 1935 roku przez podoficerów 2 batalionu balonowego ku pamięci Marszałka Józefa Piłsudskiego rewindykowany w

1996 roku – Muzeum Historyczne w Legionowie przy ulicy Adama Mickiewicza 23;

- Tajne Gimnazjum i Liceum 1940 – 44 Tablica pamięci Hanki Skoneckiej, uczennicy szkoły i tajnego nauczania oraz członka ZWM, poległej w walce z hitlerowcami 12.01.1944 – budynek przy ulicy Kopernika 16;
- Tablica pamięci 14 uczniów b. Szkoły Powszechnej nr 3 poległych w latach 1939 - 1944 – Szkoła Podstawowa nr 3 przy ulicy Broniewskiego 7;
- Tablica upamiętniająca nadanie szkole imienia „VII Obwodu Obroza” Okr. Warszawskiego AK w dniu 02.05.1994 oraz Izba Pamięci Armii Krajowej – Szkoła Podstawowa nr 7 przy ulicy Królowej Jadwigi 7;
- Tablica pamięci patrona szkoły Jerzego Siwińskiego odsłonięta dniu 22.04.1995 – Zespół Szkół Zawodowych przy ulicy Targowej 73;
- Głaz pamięci poległych żołnierzy i dowódcy 3 komp. 1 batalionu I Rejonu Marianowo Brzozów w walkach powstańczych sierpień 1944 – ulica Kościuszki róg Wrzecińskiej;
- Obelisk pamięci poległych w walkach powstańczych harcerzy z Szarych Szeregów w sierpniu 1944 – Osiedle Batorego;
- Obelisk pamięci ppłk Romana Kłockowskiego, ostatniego dowódcy I Rejonu Marianowo Brzozów VII Obwodu „Obroza” – ulica Polna/Słoneczna;
- Pomnik Polski Walczącej – Rondo Armii Krajowej;
- Głaz pamięci Sybiraków ofiar walk z caratem i komunizmem – Aleja Sybiraków, obok Szkoły Podstawowej nr 8;
- Mogiły żołnierzy Wojska Polskiego, Armii Krajowej, Armii Ludowej i innych formacji niepodległościowych poległych w latach 1939 – 1944 oraz zmarłych po wojnie – Cmentarz ul. Kardynała Wyszyńskiego;
- Park i obelisk upamiętniający dwudziestolecie pontyfikatu papieża Jana Pawła II – Park im. Jana Pawła II, ulica Marszałka Józefa Piłsudskiego;
- Sala Tradycji 1 Warszawskiej Dywizji Zmechanizowanej im. Tadeusza Kościuszki – ulica Zegrzyńska;
- Obiekt konspiracyjny Armii Krajowej – ulica Smereka – własność rodziny Paszkowskich, lokal dyspozycyjny dowództwa I Rejonu Marianowo-Brzozów, wykorzystywany dla Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty.
- Obiekt konspiracyjny Armii Krajowej – ulica Jagiellońska 30 – własność rodziny Tomczyńskich, lokal dyspozycyjny dowództwa I Rejonu Marianowo-

Brzozów wykorzystywany do wielorakich funkcji konspiracyjnego dowodzenia pułkiem legionowskim.

Dowodem rozwoju krajobrazu kulturowego Legionowa są także licznie wydawane pozycje książkowe opisujące historię miasta i jego mieszkańców. Wśród najbardziej znaczących pozycji należy wymienić:

- Wydane przez Towarzystwo Przyjaciół Legionowa:
 - o Andrzej Stawarz, *Zarys Dziejów Legionowa do 1939 r.*, Legionowo 1994;
 - o Jacek Szczepański, *Obóz Hurki. Dzieje garnizonu w Legionowie do 1918 r.*, Legionowo 1997;
 - o Antoni Lewandowski, *Legionowo. Ludzie i wydarzenia*, Legionowo 1999;
 - o Jacek Szczepański, *Powiat legionowski na dawnej pocztówce, cz.1*, Legionowo 2000;
 - o *80 lat Legionowa*. Materiały z sesji popularno – naukowej pod red. Z. Korysia, Legionowo 2000;
 - o Jacek Szczepański, *Powiat legionowski na dawnej pocztówce, cz.2*, Legionowo 2002;
 - o *Rocznik Legionowski*, t. I, Legionowo 2004;
 - o Alina i Czesław Centkiewiczowie, *Listy do Matki*, Legionowo 2004;
 - o Katarzyna Kuligowska, *Podkowa z hacelami. Zarys dziejów Zakładów Przemysłowych Podkowa S.A.*, Legionowo 2005;
 - o *Rocznik Legionowski*, t. II, Legionowo 2006;
 - o Jacek Szczepański, *Powiat legionowski na dawnej pocztówce, cz.3*, Legionowo 2007;
 - o *Rocznik Legionowski*, t. III, Legionowo 2008;
 - o Aleksander Łuczak, *Wiatr i duch. Od pięciu pokoleń w Legionowie...*, Legionowo 2008
- Wydane przez Koło nr 1 ŚŻŻAK w Legionowie

- o Edward Dietrich, Feliks Litwiniak, *Szkolenia i szkoły wojskowe w I Rejonie „Marianów-Brzozów” VII Obwodu „Obroża” Okręgu Warszawskiego Armii Krajowej*, Legionowo 2004;
- o Andrzej Paszkowski, *Walczyli za wolność. Uczestnicy Powstania Warszawskiego I Rejonu „Marianów-Brzozów” VII Obwodu „Obroża” Okręgu Warszawskiego Armii Krajowej*, Legionowo 2005;
- Oficynę Wydawniczą „Ajaks”
 - o Piotr Zarzycki, *2 Batalion Mostów Kolejowych*, Pruszków 1994;
 - o Jacek Szczepański, *Wojska balonowe. Legionowo 1897 – 1939*, Pruszków 2004;
 - o Jacek Szczepański, *Z dziejów rosyjskiego 4 batalionu kolejowego (1877 – 1915)*, Pruszków 2005;
 - o Zygmunt Kozak, Zbigniew Moszumański, Jacek Szczepański, *2 Batalion Balonowy*, Pruszków 2006;
 - o Zygmunt Kozak, Zbigniew Moszumański, Jacek Szczepański, *1 Batalion Balonowy*, Pruszków 2007;
 - o Zygmunt Kozak, Zbigniew Moszumański, Jacek Szczepański, *Wytwórnia Balonów i Spadochronów*, Pruszków 2008;
 - o Zygmunt Kozak, Zbigniew Moszumański, Jacek Szczepański, *Podpułkownik Franciszek Hynek (1897-1958)*, Pruszków 2008.
- Dom wydawniczy Bellona
 - o Jacek Szczepański, *Niemiecka piechota zapasowa w Generalnym Gubernatorstwie Warszawskim 1915-1918*, Warszawa 2008

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1 Zabytki w wojewódzkim rejestrze zabytków

Na terenie miasta Legionowa dziewiętnaście obiektów wpisanych jest do wojewódzkiego rejestru zabytków. Są to przede wszystkim zachowane budynki dawnego garnizonu carskiego – łącznie trzynaście obiektów, m.in.: budynki biurowe,

koszarowe, warsztatowo-magazynowe i budynek latryny. Pozostałe obiekty stanowią murowane i drewniane wille powstałe w okresie międzywojennym.

Wśród obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków na szczególną uwagę zasługuje najstarszy zabytek dzisiejszego Legionowa - willa Kozłówka powstała pod koniec XIX wieku. Willi towarzyszy, założony w stylu krajobrazowym, park. Kolonia Kozłówka pierwotnie położona była na terenach leśnych i początkowo miała charakter dworku myśliwskiego.

W poniższej tabeli przedstawiono szczegółowe zestawienie obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków.

Adres	Rodzaj obiektu	Czas powstania	Ogólna charakterystyka	Nr rejestru zabytków data wpisu
Jagiellońska 20	budynek mieszkalny (willa „Orawka”)	1928	budynek murowany, otynkowany, jednokondygnacyjny z poddaszem użytkowym, zbudowany na planie kwadratu w stylu „dworowym”, kryty dachem wielopołaciowym	1433 90-08-06
Mickiewicza 3	budynek mieszkalny (willa „Łuzeczanka”)	1935	budynek murowany, otynkowany, jednokondygnacyjny, zbudowany na planie prostokąta z werandą od strony pn-wsch, nakryty dachem dwupołaciowym, podpiwniczony	1657 98-09-10
Mickiewicza 23	budynek mieszkalny (willa wraz z działką i zielenią)	1930	budynek murowany, otynkowany, jednokondygnacyjny z poddaszem użytkowym, nakryty dachem czteropołaciowym, częściowo podpiwniczony, dobudówka jednopiętrowa nakryta dachem dwupołaciowym	A-81 01-09-10
Reymonta 24	budynek mieszkalny	1928	budynek jednokondygnacyjny z poddaszem użytkowym, drewniany, zbudowany na planie prostokąta z przybudówką od strony pn-wsch., częściowo podpiwniczony, nakryty dachem czteropołaciowym	1388 89-07-07
Smreka 2 (d.Kolejowa 5)	budynek mieszkalny (willa wraz z zielenią)	początek lat 80-tych XIX w.	budynek jednokondygnacyjny z poddaszem użytkowym, drewniany, otynkowany, nakryty dachem dwupołaciowym, o nieregularnym rzucie zbliżonym do litery L	941 79-03-05
Warszawska 72	budynek mieszkalny (willa wraz z zielenią)	1926	budynek jednokondygnacyjny, zbudowany na planie prostokąta z werandą od strony pn-zach, przykryty dachem naczółkowym	1232 83-08-29
Teren jednostki wojskowej	zespół budynków koszarowych dawnego Obozu Feldmarszałka Hurki (budynki w obrysie murów zewnętrznych)	1897	W skład zespołu wchodzi następujące obiekty: – budynek biurowo sztabowy, – wartownia, – magazyn, – warsztat, – budynek warsztatowo-magazynowy, – budynek koszarowy, – budynek biurowo-sztabowy, – apteka,	A-36 02-09-16
Strużańska róg Wąskiej	zespół budynków koszarowych dawnego Oddziału Balonowego (budynki w obrysie murów zewnętrznych)	1898-1899	W skład zespołu wchodzi następujące obiekty: – budynek koszarowy, – budynek koszarowo-biurowy, – budynek koszarowy kadry oficerskiej, – budynek latryny,	A-37 02-09-16
Zegrzyńska dz. 2/15	dawne kasyno	1892	budynek drewniany na podmurówce ceglanej, parterowy, zbudowany na planie prostokąta z dobudówkami w elewacjach bocznych, nakryty dachem czterosпадowym, na dobudówkach oddzielne dachy trójsпадowe	A-26 99-11-25

5.3.2 Zabytki w wojewódzkiej ewidencji zabytków

W wojewódzkiej ewidencji zabytków znajdują się przede wszystkim budynki mieszkalne. Są to budynki mieszkalne położone przy ulicach:

- Batorego 4, 18, 21, 22A, 26, 26A, 28, 84;
- Jagiellońskiej 18, 30, 74, 82
- Kopernika 13,16;
- Kościuszki 9-9A, 37, 88, 154,
- Krakowskiej 1;
- Kruczej 16;
- Mazowieckiej 4;
- Mickiewicza 5;
- Norwida 8, 10 (budynek Miejskiego Ośrodka Kultury), 14, 16;
- Piłsudskiego 11;
- Reymonta 22;
- Sienkiewicza 15, 27, 35, 36
- Ks. Skorupki 11, 23;
- Słowackiego 11, 65;
- Sowińskiego 3;
- Szczygłej 5, 14;
- Szopena 7;
- Warszawskiej 2, 16, 76;
- Wąskiej, Strużańskiej, Zegrzyńskiej (zespół ok. 60 willi i domów)
- Wilcza 2;
- Żeromskiego 6;

oraz budynek kolejowy położony przy ul. Kościuszki 2.

Niestety część wymienionych budynków już nie istnieje, lub też np. zmieniły adres. Stąd też jedną z bardziej palących jest kwestii jest weryfikacja budynków znajdujących się w wojewódzkim rejestrze oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków pod kątem stanu faktycznego, jak też poprawności danych.

W ewidencji zabytków znajduje się także cmentarz rzymsko-katolicki położony na terenie III Parceli. Cmentarz ten powstał w 1934 roku. Głównym elementem kompozycji cmentarza jest aleja zlokalizowana na przedłużeniu ul. Wyszyńskiego.

Aleja zaakcentowana jest krzyżem w najwyższym położonym punkcie cmentarza. Najstarsze nagrobki znajdują się w północnej części cmentarza, wykonane są z cementu i piaskowca i pochodzą z lat 30-tych.

Na uwagę zasługuje także zespół budynków IMiGW zlokalizowany przy ul. Zegrzyńskiej 38/40. Budynki zostały zbudowane w latach 30-tych jako Państwowy Instytut Meteorologiczny. Jeden z nich, zniszczony w 1944 roku, został odbudowany po wojnie, drugi, budynek mieszkalny dla pracowników, zachował się do naszych czasów. Warto zaznaczyć, że mieszkali w nim Alina i Czesław Centkiewiczowie. Z terenu PIM wyruszyła też, w 1932 roku, pierwsza polska wyprawa polarna.

Kolejnymi wartymi zainteresowania obiektami są przykłady przedwojennej zabudowy willowej. Do szczególnie cennych należą:

- „Dworek Rycerski” przy ul. Sowińskiego 3, willa w stylu zakopiańskim wybudowana przez ppłk Konstantego Kamieńskiego, znanego pilota balonowego;
- „Willa Kazinek” przy ulicy Norwida 17 (dawna Słowackiego 65) zwana tak od nazwiska budowniczego płk Kazimierza Kowalskiego, zbudowana w 1935 roku.

Należy wspomnieć również o tak zwanej kamienicy Petersburskiego, przy ulicy Kopernika 16, wzniesionej w latach 30-tych przez Jerzego Petersburskiego, jednego z najbardziej znanych polskich kompozytorów muzyki rozrywkowej, twórcy między innymi sławnego „Tanga Milonga”. W budynku tym działało przed II Wojną Światową gimnazjum kupieckie.

5.4 Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

5.4.1 Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Miejskiej Legionowo

Zostaje powołana Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Miejskiej Legionowo. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568) oraz rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej

ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Dopuszczone jest również prowadzenie ewidencji w formie elektronicznej, która będzie prowadzona w programie GEZ v. 2.2. lub nowszym.

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela i posiadacza zabytku. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków krajowej ewidencji zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Zakończenie prac związanych z utworzeniem pełnej ewidencji gminy, wykonanej zgodnie ze wzorem karty z programu GEZ przygotowanego przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie, przewidziane jest na 2010 rok.

Poniżej zaprezentowany jest wzór karty ewidencyjnej Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Miejskiej Legionowo.

KARTA GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW				1/2204
1. OBIEKT Budynek MOK		5. MIEJSCOWOŚĆ Legionowo		
2. OBECNA FUNKCJA Budynek Miejskiego Ośrodka	3. MATERIAŁ ceglane	4. DATOWANIE Około roku 1960	6. GMINA Legionowo - m.	
21. FOTOGRAFIA 			7. POWIAT legionowski	
			8. WOJEWÓDZTWO mazowieckie	
			9. KOD POCZTOWY 05-120	
			10. ADRES Targowa 65	
11. LOKALIZACJA				
12. LOKALIZACJA ARCHEOLOGICZNA Nr obszaru AZP Nr stanowiska na obszarze AZP Nr stanowiska w miejscowości				
13. NUMER EWIDENCYJNY DZIAŁKI Nieustalony				
14. WŁASNOŚĆ komunalna				
15. RODZAJ UŻYTKOWANIA kultura				
16. INFORMACJA O OCHRONIE Nr i data wpisu do rejestru zabytków Brak wpisu				
Zapis w planie zagospodarowania przestrzennego Teren zabudowy usług kultury.				
Inne Obiekt insytuacji kultury istotny dla gminy.				
18. RODZAJE ZAGROZEŃ brak zagrożeń				
17. STAN ZACHOWANIA dobry	19. WPISUJĄCY DANE admin	20. DATA WYKONANIA EWIDENCJI 2009-12-08		

5.4.2 Zabytki nieruchome

Uporządkowanie i skatalogowanie zasobów gminnej ewidencji zabytków stanowi jeden z celów Programu. Należy skupić się wartościowych obiektach, które nie są ujęte w wojewódzkim rejestrze zabytków, ani wojewódzkiej ewidencji.

Na terenie miasta Legionowo, do wyróżniających się budynków, które nie są objęte ochroną konserwatorską, należy zaliczyć elementy zabudowy drewnianej i murowanej świadczącej o dawnym charakterze miasta. Są to budynki, w przeważającej mierze mieszkalne, o wysokości najczęściej jednej kondygnacji z użytkowym poddaszem. Do takich obiektów należy między innymi zespół willi na terenie Bukowca B, wzniesionych w latach 30-tych w stylu funkcjonalizmu, przez kadrę oficerską garnizonu legionowskiego, głównie 2 batalionu balonowego. W willach tych zastosowano nowoczesne formy architektoniczne, takie jak np. zapożyczone ze stylu okrętowego bulaje i tarasy. Wille te znajdują się przy ulicach: Słonecznej, Balonowej i A.Wilcza.

Kolejnym zespołem, są budynki na terenie Centrum Szkolenia Policji. Są to murowane budynki w stylu funkcjonalizmu, wzniesione w latach 30-tych. Są to zarówno budynki szkoleniowe jak i mieszkalne. Nieco odbiegającym od surowej architektury ceglanej, jest budynek zwany „dworkiem”, pełniący rolę kasyna, pochodzący z początku lat 50-tych.

Wartym objęcia opieką jest także tzw. „Legionowski MDM”, zespół budynków wzniesiony w latach 1949 – 54, pomiędzy ulicami Bałtycką i Daliową, w stylu wszechobecnego w tych czasach socrealizmu.

Do istotnych obiektów dziedzictwa kulturowego miasta należy także zaliczyć kapliczki. Zlokalizowane są one na terenie całego miasta. Jednak z nich, zlokalizowana obok targowiska miejskiego, pochodzi z 1904 roku.

5.4.3 Zabytki archeologiczne

Na dzień dzisiejszy możliwe jest skatalogowanie zabytków archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków przez pryzmat stanowisk archeologicznych. Ich szczegółowy wykaz wygląda następująco:

- **Jadwisin** – nowo odkryte stanowisko na obszarze **AZP 52-66** – wielokulturowe stanowisko osadnicze. Najwcześniejsze zabytki z tego stanowiska pochodzą z epoki neolitu. Poświadczane jest również występowanie obiektów i zabytków z epoki brązu. Badania prowadzone przez Muzeum przyniosły również potwierdzenie osadnictwa z okresu wpływów rzymskich i wędrowek ludów.
- **Józefów** – stanowisko nr **AZP 53-66/55** - osada kultury łużyckiej z wczesnej epoki żelaza
- **Legionowo** – stanowisko nr **AZP 53-66/108** – cmentarzysko kultury przeworskiej na terenie Centrum Szkolenia Policji w Legionowie. Dotychczas odkryto 104 obiekty (większość stanowią groby). W świetle dotychczasowych badań można określić, że jest to jedno z najważniejszych (dotychczas poznanych) stanowisk archeologicznych na terenie powiatu legionowskiego i jedno z największych cmentarzysk kultury przeworskiej w tej części Mazowsza. Bogactwo tego cmentarzyska, jakość i ilość pozyskanych zabytków stawiają je już w chwili obecnej pośród największych i niezwykle ważnych stanowisk tej kultury na Mazowszu. Posiada olbrzymią wartość naukową przez co winno być objęte ochroną ze strony Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (wpisanie do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego) oraz Gminy (ujęcie w Planie Zagospodarowania Przestrzennego, oraz Gminnej Ewidencji Zabytków). Szacuje się, że przebadane jest 30-40% stanowiska.
- **Łajski** – stanowisko nr **AZP 52-66/25** – osada kultury łużyckiej.
- **Nieporęt** – stanowisko nr **AZP 53-66/14** – wielokulturowe stanowisko osadnicze. Najstarsze obiekty należą do kultury łużyckiej (schyłek epoki brązu). Są to głównie jamy gospodarcze wypełnione ceramiką. Bardzo ciekawymi obiektami na tym stanowisku są pozostałości osady kultury grobów kloszowych (półziemianka). Pozostałości osad tej kultury są bardzo rzadko rejestrowane. Najmłodszą chronologicznie jest osada i cmentarzysko kultury przeworskiej.

- **Nieporęt** – Konserwatorska Strefa Archeologiczna (ul. Dworcowa). Głównym elementem zbiorów są zabytki pochodzące z badań pozostałości dworu Wazów. Jest to przede wszystkim zbiór XVII-wiecznych kaflí piecowych i ceramiki z tego okresu. Do najciekawszych zabytków należy fragment kafla z wyobrażeniem korony królewskiej.
- **Serock** – stanowisko nr **AZP 51-67/3** – wczesnośredniowieczna osada podgrodowa.
- **Stanisławów Pierwszy** – stanowisko nr **AZP 53-66/41** – cmentarzysko kultury grobów kloszowych. Kilkanaście grobów podkloszowych i jamowych.
- **Stanisławów Pierwszy** – stanowisko nr **AZP 53-66/19** - wielokulturowe stanowisko osadnicze. Zabytki głównie z epoki brązu (kultura trzciniecka i łużycka) i wczesnej epoki żelaza (kultura łużycka i grobów kloszowych).
- **Stanisławów, gm. Leoncin** – stanowisko nr **AZP 53-62/85** – osada wczesnej epoki brązu.
- **Święcice, gm. Ożarów Maz.** – stanowisko nr **AZP 57-36/12** – wielokulturowe stanowisko osadnicze. Osada kultury łużyckiej i osada przeworska z młodszego okresu przedrzymskiego.

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla gminy są z pewnością obiekty koszarowe na osiedlu Kozłówka, oraz ich część położona na terenie jednostki wojskowej, koszary 2 batalionu balonowego przy ul. Stróżańskiej, róg Wąskiej, jak również wybudowany w stylu wielkoruskim, drewniany budynek kasyna woskowego przy ulicy Zegrzyńskiej.

Kolejną ważną grupą zabytków są obiekty willowe, począwszy od Willi Kozłówka, najstarszego budynku w mieście, na licznie reprezentowanych willach z okresu międzywojennego kończąc. Wyjątkową grupę stanowią stanowiska archeologiczne, w szczególności stanowisko nr AZP 53-66/108 obejmujące cmentarzysko kultury przeworskiej na terenie Centrum Szkolenia Policji w Legionowie. Z dotychczasowych badań wynika, iż jest to jedno z najważniejszych stanowisk archeologicznych na terenie powiatu legionowskiego i jedno z największych cmentarzysk kultury przeworskiej w tej części Mazowsza.

6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (ANALIZA SWOT)

Analizując stan krajobrazu kulturowego Gminy Miejskiej Legionowo rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

Silne strony

- Liczne występowanie wyjątkowych na skalę ponadregionalną stanowisk archeologicznych zarówno z okresu neolitu, brązu, wczesnego żelaza, czasów rzymskich i wędrówki ludów, jak też średniowiecza i czasów nowożytnych.
- Zachowane obiekty architektury dworskiej z XX wieku.
- Zachowane zabudowania carskich koszar.
- Zachowana mieszkalna zabudowa drewniana z okresu II RP.
- Obiekty małej architektury sakralnej w formie zabytkowych kapliczek.
- Aktywna działalność Muzeum Historycznego zarówno typowo wystawiennicza jak też na polu badań archeologicznych, a także Miejskiego Ośrodka Kultury i Miejskiej Biblioteki Publicznej.
- Aktywna polityka kulturalna władz miasta, instytucji i organizacji w sferze upowszechniania kultury oraz dobre przygotowanie zawodowe i kreatywność kadry w tym zakresie.
- Obowiązujący Lokalny Program Rewitalizacji.
- Obowiązujący Miejsowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Legionowo.

Słabe strony

- Stosunkowo mało zabytków architektury wpisanych do wojewódzkiego rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków.
- W dużej mierze nienajlepszy stan techniczny zachowanych obiektów zabytkowych.
- Niedostateczna powierzchnia wystawiennicza Muzeum Historycznego w Legionowie.

Szanse

- Współpraca Muzeum Historycznego w Legionowie z Instytutem Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, Instytutem Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Instytutem Archeologii i Etnologii PAN i innymi ośrodkami naukowo – muzealnymi celem upowszechniania znalezisk archeologicznych i włączenie ich do obiegu naukowego.
- Możliwość rewaloryzacji znacznej części substancji zabytkowej z wykorzystaniem dotacji unijnych, szczególnie w ramach Lokalnego Program Rewitalizacji.
- Rozwijanie działań edukacyjno – wystawienniczych i udostępnianie kolejnych zbiorów przez Muzeum Historyczne w Legionowie.
- Stworzenie parku kulturowego „Koszary na Kozłówce”

Zagrożenia

- Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego.
- Brak poczucia wspólnoty lokalnej wśród mieszkańców Legionowa.
- Niszczenie, lub wręcz utrata części zbiorów archeologicznych oraz brak możliwości pełnego ich eksponowania.

7 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1 Priorytety

W toku analizy, określono trzy priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo. Są to:

- **Priorytet I**

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno – gospodarczego gminy.

- **Priorytet II**

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- **Priorytet III**

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej.

7.2 Kierunki działań i zadania

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wyodrębniono poszczególne zadania.

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	▪ Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów) ▪ Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków	Gmina Miejska Legionowo, Jednostki Gminne,	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, Dotacje

	będących własnością gminy, szczególnie w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji ▪ Rozbudowa Muzeum Historycznego w Legionowie o nowe powierzchnie wystawiennicze, magazynowe i konserwatorskie		Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	▪ Wspieranie rozwoju muzeów regionalnych i innych instytucji kultury.	Gmina Miejska Legionowo, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne.

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej

Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	▪ Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi ▪ Wdrażanie zapisów programów rewitalizacji ▪ Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ▪ Walka z samowolami budowlanymi	Gmina Miejska Legionowo	Budżet gminy
Rozszerzenie zasobu	▪ Objęcie opieką zespołu	Gmina Miejska	Budżet gminy,

i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	koszarowych budynków rosyjskich z 1897 roku tzw. „Koszar na Kozłówcę” oraz obiektów na terenie Centrum Szkolenia Policji z połowy lat 30-tych. ▪ Powołanie parku kulturowego „Koszary na Kozłówcę” i sporządzenie planu jego ochrony oraz opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego tego obszaru	Legionowo, Jednostki Gminne.	Dotacje unijne.
--	---	------------------------------------	-----------------

Priorytet III: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	▪ Weryfikacja obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków pod kątem zgodności ze stanem faktycznym ▪ Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych) ▪ Uporządkowanie nazewnictwa obiektów zabytkowych	Gmina Miejska Legionowo	Budżet gminy
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	▪ Udostępnienie informacji o zabytkach gminy w internecie ▪ Skatalogowanie zbiorów Muzeum Historycznego w	Gmina Miejska Legionowo, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne.

	Legionowie w elektronicznej bazie danych i częściowe umieszczenie go w internecie ▪ Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego ▪ Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego		
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	▪ Dalsze rozwijanie działalności wystawienniczej ▪ Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych ▪ Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym opracowań historycznych, folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy ▪ Opracowanie cyklu szkoleń wraz z materiałem oglądowym skierowanego do przedstawicieli wspólnot mieszkaniowych, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontownia obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, a także	Gmina Miejska Legionowo, Gminne Instytucje Kultury.	Budżet gminy, Dotacje unijne.

	sprawnego zarządzania nimi ▪ Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć		
--	---	--	--

8 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIEJSKIEJ LEGIONOWO

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- instrumentów finansowych obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy miejskiej Legionowo lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- instrumentów koordynacji obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa mazowieckiego, planie rozwoju lokalnego powiatu legionowskiego;
- instrumentów społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- instrumentów kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Legionowo, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miasta w Legionowie, w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Prezydent Miasta Legionowo będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Miasta.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m.in. z następujących źródeł:

- Z budżetu Gminy Miejskiej Legionowo. W przypadku Gminy Miejskiej Legionowo finansowanie dotyczy obiektów będących własnością gminy, lub pozostających w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych.
- Z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy.
- Z dotacji unijnych w ramach:
 - a) Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2007- 2013, ,
 - b) Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko,
 - c) Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.